

บทที่ 6

ราคามูลผลิตผลเกษตรและปัญหา

6.1 บทนำ

ในระดับตลาดต่างกัน แม้ผลผลิตเกษตรชนิดเดียวกันราคาก็แตกต่างกัน นั่นคือ ผลผลิตเกษตรในระดับไร่นาจะมีราคาหนึ่ง เมื่อผลผลิตชนิดนี้เคลื่อนย้ายไปอยู่ในระดับตลาดขายส่งและตลาดขายปลีกก็จะมีราคาหนึ่ง ราคาในระดับตลาดขายปลีกของสินค้าเกษตรแทบทุกชนิด จะเป็นผลรวมของราคาในระดับไร่นากับค่าใช้จ่ายการตลาด อันได้แก่ ค่าขนส่ง ค่าบรรจุหีบห่อ กำไร และอื่น ๆ

ในระดับตลาดต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีปัญหาทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาด้านราคาของสินค้าเกษตร ในที่นี้จะทำการศึกษาราคาทั้งตลาดระดับไร่นาและตลาดปลายทางต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งราคาขายส่งในตลาดกรุงเทพมหานครและราคาในตลาดต่างประเทศของสินค้าเกษตรบางชนิดเท่านั้น

จากสภาพปัญหาด้านราคาของผลิตผลเกษตรที่รัฐบาลได้พยายามแก้ไขมาโดยตลอดนั้น ในที่นี้จะศึกษามาตรการรักษาระดับราคาสินค้าเกษตรที่รัฐบาลใช้รวมถึงผลของการดำเนินงานด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักษาระดับราคาข้าวและอ้อย

6.2 วัตถุประสงค์

เมื่อการศึกษานี้จบลง นักศึกษาจะมีความรู้เกี่ยวกับ

1. ลักษณะราคา ณ ระดับตลาดต่าง ๆ ของพืชเศรษฐกิจบางชนิด
2. มาตรการรักษาระดับราคาสินค้าเกษตรของรัฐบาล
3. ปัญหาและสาเหตุของราคามูลผลิตผลเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไป
4. รายละเอียดการดำเนินงานตามนโยบายการรักษาระดับราคาสินค้าเกษตร

ของรัฐบาล

5. ผลของการดำเนินงานรักษาระดับราคาของรัฐบาลเท่าที่ผ่านมา

6.3 ราคาภายในประเทศ

การศึกษาราคาผลผลิตเกษตรภายในประเทศเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเกี่ยวข้องกับเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภคโดยตรง เกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภคจะขัดแย้งกันเสมอคือเกษตรกรต้องการขายผลผลิตให้ได้ราคาสูง ขณะที่ผู้บริโภคต้องการสินค้าเกษตรประเภทอาหารราคาต่ำ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องเข้ามาประนีประนอมให้ทั้งสองฝ่ายนี้อยู่ด้วยกันได้ นั่นคือ พยายามหามาตรการที่จะทำให้ผลผลิตเกษตรราคาสูงขึ้นบ้าง แต่ก็พยายามไม่ให้ผู้บริโภคเดือดร้อนมากนัก

ราคาภายในประเทศจะศึกษาตั้งแต่ราคาที่เกษตรกรขายได้ (Farm Price) ราคาขายปลีก (Retail Price) และราคาขายส่ง (Wholesale Price) ของพืชเศรษฐกิจสำคัญบางพืชเท่านั้น

ราคาที่เกษตรกรขายได้ (Farm Price)

ราคาที่เกษตรกรขายได้ คือ ราคาผลผลิต ณ ระดับไร่นา เป็นราคาที่รัฐบาลต้องเอาใจใส่ดูแลที่จะแก้ปัญหาเมื่อราคาคงต่ำ เนื่องจาก ณ ราคาระดับไร่นานี้จะมีผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรโดยตรง กล่าวคือ ถ้าปีใดราคาระดับไร่นาสูงขึ้น จะส่งผลให้รายได้ของเกษตรกรปีนั้นสูงขึ้นด้วย

ราคาผลผลิตเกษตรระดับไร่นา ควรจะสูงขึ้นตาม ราคาปัจจัยการผลิตที่สูงขึ้น เนื่องจากราคาปัจจัยการผลิตที่สูงขึ้นตามภาวะเศรษฐกิจ จึงไม่แน่ว่าถ้าราคาระดับไร่นาสูงขึ้นแล้วจะทำให้รายได้ของเกษตรกรสูงขึ้นด้วย จึงขึ้นอยู่กับต้นทุนการผลิตของพืชชนิดนั้น ๆ ว่าเพิ่มขึ้นได้สัดส่วนกับราคาเกษตรกรขายได้หรือไม่ ถ้าต้นทุนการผลิตสูงขึ้นมา ไม่ได้สัดส่วนกับราคาเกษตรกรขายได้ เกษตรกรอาจขาดทุนได้ ปกติแล้วราคาระดับไร่นามักจะตกต่ำเสมอ เพราะจะถูกกดราคาซื้อจากพ่อค้าคนกลาง ขณะที่ต้นทุนการผลิตจะไม่มีโอกาสลดลง จึงเห็นได้ว่าบางครั้งในบางปีเกษตรกรขายผลผลิตแล้วขาดทุน เช่น ข้าว ข้าวโพด โดยจะศึกษาได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6-1

แสดงต้นทุนและราคาที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยของข้าวนาปี

หน่วย : บาท/เกวียน

ปีเพาะปลูก	ต้นทุนเฉลี่ย	ราคาที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ย	+กำไร -ขาดทุน
2529/30	3,062	2,408	- 654
2530/31	3,094	3,790	+ 696
2531/32	3,065	4,092	+1,027
2532/33	3,033	3,610	+ 547
2533/34	3,376	3,748	+ 372
2534/35	3,221	3,892	+ 671
2535/36	3,249	3,357	+ 108

ที่มา : ศูนย์สถิติการเกษตร

จากการเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตกับราคาที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยทั้งประเทศแล้ว ปรากฏว่า ถ้าเป็นช่วงก่อนปีเพาะปลูก 2530/31 เกษตรกรจะขายข้าวนาปีได้ในราคาที่ต่ำกว่าต้นทุน แสดงว่าเกษตรกรขายข้าวแล้วขาดทุนหลังจากปีเพาะปลูก 2530/31 ไปแล้ว เกษตรกรขายข้าวได้กำไรตลอดมา แม้ว่าบางปีกำไรมากบางปีกำไรน้อยก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปีเพาะปลูก 2531/32 เป็นปีที่เกษตรกรขายข้าวได้กำไรสูงสุดอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนเลย

ตารางที่ 6-2

แสดงต้นทุนและราคาที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยของมันสำปะหลัง

หน่วย : บาท/กิโลกรัม

ปีเพาะปลูก	ต้นทุนเฉลี่ย	ราคาที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ย	+กำไร -ขาดทุน
2529/30	0.41	0.89	+0.48
2530/31	0.41	0.61	+0.20
2531/32	0.39	0.56	+0.17
2532/33	0.45	0.62	to.1 7
2533/34	0.47	0.83	+0.36
2534/35	0.59	0.77	+0.18
2535/36	0.62	0.66	+0.04

ที่มา : ศูนย์สถิติการเกษตร

ถ้าวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 6-2 จะเห็นว่าเกษตรกรขายมันสำปะหลังได้กำไรตลอด จึงทำให้เกษตรกรเปลี่ยนปัจจัยการผลิตมาปลูกมันสำปะหลังมากขึ้น แม้ว่าบางปีอาจจะกำไรมาก บางปีกำไรน้อย จะเห็นได้ชัดว่าบางปีกำไรถึงกิโลกรัมละ 48 สตางค์ แต่บางปีเหลือกำไรเพียงกิโลกรัมละ 4 สตางค์ เป็นต้น

ในระดับตลาดต่างกัน แม้ผลผลิตเกษตรชนิดเดียวกันราคาก็แตกต่างกัน นั่นคือผลผลิตเกษตรในระดับไร่นาจะมีราคาหนึ่ง เมื่อผลผลิตชนิดนี้เคลื่อนย้ายไปอยู่ในระดับตลาดขายส่งและตลาดขายปลีกก็จะมีราคาหนึ่ง ราคาในระดับตลาดขายปลีกของสินค้าเกษตรแทบทุกชนิดจะเป็นผลรวมของราคาในระดับไร่นากับค่าใช้จ่ายการตลาด อันได้แก่ ค่าขนส่ง ค่าบรรจุหีบห่อ กำไร และอื่น ๆ

ในระดับตลาดต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีปัญหาทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาด้านราคาของสินค้าเกษตร ในที่นี้จะทำการศึกษาราคาทั้งตลาดระดับไร่นาและตลาดปลายทางต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งราคาขายส่งในตลาดกรุงเทพมหานครและราคาในตลาดต่างประเทศของสินค้าเกษตรบางชนิดเท่านั้น

จากสภาพปัญหาด้านราคาของผลผลิตเกษตรที่รัฐบาลได้พยายามแก้ไขมาโดยตลอดนั้น ในที่นี้จะศึกษามาตรการรักษาระดับราคาสินค้าเกษตรที่รัฐบาลใช้รวมถึงผลของการดำเนินงานด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักษาระดับราคาข้าวและอ้อย

6.2 วัตถุประสงค์

เมื่อการศึกษานี้จบลง นักศึกษาจะมีความรู้เกี่ยวกับ

1. ลักษณะราคา ณ ระดับตลาดต่าง ๆ ของพืชเศรษฐกิจบางชนิด
2. มาตรการรักษาระดับราคาสินค้าเกษตรของรัฐบาล
3. ปัญหาและสาเหตุของราคาผลผลิตเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไป
4. รายละเอียดการดำเนินงานตามนโยบายการรักษาระดับราคาสินค้าเกษตร

ของรัฐบาล

ตารางที่ 6-5
แสดงต้นทุนและราคาที่เหมาะสมที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยของข้าวโพด
หน่วย : บาท/กิโลกรัม

ปีเพาะปลูก	ต้นทุนเฉลี่ย	ราคาที่เหมาะสมที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ย	+กำไร-ขาดทุน
2529/30	1.90	1.60	-0.30
2530/31	2.39	2.48	+0.09
2531/32	1.80	2.62	+0.82
2532/33	1.87	2.93	+1.06
2533/34	2.20	2.45	+0.25
2534/35	2.11	2.75	+0.64
2535/36	2.10	3.40	+1.30

ที่มา : ศูนย์สถิติการเกษตร

จากตารางที่ 6-3, 6-4 และ 6-5 ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบต้นทุนกับราคาที่เหมาะสมที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยของอ้อย ถังเหลือง และข้าวโพด ตามลำดับ ปรากฏว่าทุกพืชดังกล่าว เกษตรกรขายได้กำไรเกือบทั้งหมด (ยกเว้นปี 2529/30 ขายข้าวโพดขาดทุน) และในทำนองเดียวกัน คือ กำไรของแต่ละปีนั้นจะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง บางปีกำไรมาก บางปีกำไรน้อย และบางปีกำไรต่างกันมาก เช่น อ้อย ปีเพาะปลูก 2531/32 กำไรตันละ 94บาท แต่ปีเพาะปลูก 2534/35 กำไรเพียง 6 บาท ข้าวโพด ปีเพาะปลูก 2535/36 กำไรกิโลกรัมละ 1.30 บาท แต่ปีเพาะปลูก 2530/31 กำไรเพียงกิโลกรัมละ 9 สตางค์ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงของราคาที่เหมาะสมที่เกษตรกรขายได้ของพืชเศรษฐกิจหลายๆ ชนิดโดยศึกษาจากดัชนีราคาที่เหมาะสมที่เกษตรกรและสหกรณ์ ดังนี้

ตารางที่ 6-6
ดัชนีราคาที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยของพืชบางชนิด
ปี 2519/20 = 100

ปีเพาะปลูก	ข้าว	ข้าวโพด	ถั่วเขียว	มันสำปะหลัง	อ้อย
2526/27	147	149	142	140	121
2527/28	122	140	129	85	106
2528/29	121	109	129	166	82
2529/30	157	96	118	189	100
2530/31	198	149	159	130	114
2531/32	212	157	172	119	115
2532/33	185	175	128	132	133
2533/34	197	147	125	177	124
2534/35	198	165	207	164	116
2535/36	161	204	166	140	122

ที่มา : ศูนย์สถิติการเกษตร

การวิเคราะห์ตัวเลขในตารางที่ 6-6 จะเห็นว่าราคาที่เกษตรกรขายได้ หรือราคา
ระดับไร่นาของพืชต่าง ๆ มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเสมอ ในปีเพาะปลูก 2530/31 ดัชนี
ราคาพืชทั้ง 5 ชนิด มีแนวโน้มสูงขึ้น และยิ่งสูงมากขึ้นในปีเพาะปลูก 2531/32 โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งราคาข้าว ถั่วเขียว หลังจากนั้นราคาข้าวมีแนวโน้มลดลง แต่ราคาถั่วเขียวกลับมีราคา
สูงสุดในปีเพาะปลูก 2534/35

ราคาขายปลีก (Retail Price)

ราคาส่งหรือราคาขายปลีกของสินค้าเกษตรประเภทอาหาร เป็นผลรวมของ
ราคาระดับไร่นากับค่าใช้จ่ายในการตลาด ได้แก่ค่าขนส่ง ค่าบรรจุหีบห่อและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ รวม
ทั้งกำไรของผู้ประกอบการด้วย และถ้าราคาในระดับไร่นาสูงขึ้น จะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ราคาขาย
ปลีกสูงขึ้นด้วย ซึ่งจะมีผลกระทบต่อผู้บริโภคโดยตรงที่ต้องซื้ออาหารแพงขึ้น

นอกจากผู้บริโภคจะเกี่ยวข้องกับราคาขายปลีกแล้ว ผู้ผลิตก็ต้องเกี่ยวข้องกับการขายปลีกด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากราคาขายปลีกของบุยุ ราคาขายปลีกของพันธุ์สุกร พันธุ์ไก่ และเป็ด ทั้งในตลาดท้องถิ่นและตลาดกรุงเทพมหานคร ตัวอย่างเช่น สุกรขุนน้ำหนัก 12 กิโลกรัม ไก่ไข่ ไก่เนื้อ และ เป็ดเนื้อ อายุ 1 วัน ราคาจะต่างกันไปในแต่ละเดือนและถ้าเปรียบเทียบในเดือนเดียวกันของปี 2536 กับปี 2537 จะเห็นความแตกต่างของราคาขายปลีกที่สูงขึ้นดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6-7
 ราคาขายปลีก พันธุ์สุกร ไก่ และเป็ดในตลาดกรุงเทพมหานคร

หน่วย : บาท/ตัว

รายการ	2537												
2536	ช.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
สุกรขุน	550	550	490	430	500	580	590	600	615	630	665	700	740
ไก่ไข่	15	15	14.50	14	14	14	14.50	15	15	15	15.50	16	15.50
ไก่เนื้อ	10.50	10.50	7.50	5.50	7	8.50	8.50	8.50	8.50	8.50	9	9.50	9.50
เป็ดเนื้อ	24	24	24	24	26	28	28	28	28	28	28	28	28

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ถ้าเป็นราคาขายปลีกสำหรับผู้บริโภคในตลาดขายปลีกทั่ว ๆ ไปแล้วกระทรวงพาณิชย์จะมีหน่วยงานที่คอยติดตามราคาอาหารแต่ละชนิด ทั้งผักสด และเนื้อสัตว์ ทุกชนิด เป็นรายวันและรายสัปดาห์ ซึ่งราคาในตลาดขายปลีกเหล่านี้จะมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง เช่นกัน

ราคาขายส่ง (Wholesale Price)

ราคาขายส่ง จะเป็นราคาในตลาดกรุงเทพมหานคร ซึ่งฝ่ายข้อมูลราคากรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ของกระทรวงพาณิชย์ จะติดตามราคาขายส่งเป็นประจำวันของสินค้าเกษตรและสินค้าอื่น ๆ ทั้งอุปโภคและบริโภค

ราคาขายส่งในตลาดกรุงเทพมหานคร จะปรากฏเป็นรายเดือนเสียส่วนใหญ่ซึ่งในแต่ละเดือนราคาจะแตกต่างกันไป ในที่นี้จะศึกษาราคาขายส่งของพืช 3 ชนิด คือ ข้าว ถั่วเขียว และข้าวฟ่าง ดังตารางที่ 6-8

ตารางที่ 6-8

ราคาขายส่งของข้าว ถั่วเขียวและข้าวฟ่าง ในตลาดกรุงเทพ ฯ ปี 2535

หน่วย:บาท/เมตริกตัน

เดือน	ข้าว 100% ชั้น 2	ถั่วเขียวผิวมัน(ชนิดดี)	ข้าวฟ่าง
มกราคม	6,668	12,608	2,933
กุมภาพันธ์	6,700	12,999	3,052
มีนาคม	6,819	12,915	3,463
เมษายน	6,801	13,694	3,500
พฤษภาคม	6,636	14,585	3,015
มิถุนายน	6,606	14,223	4,000
กรกฎาคม	6,811	14,117	4,000
สิงหาคม	6,536	12,557	4,000
กันยายน	6,196	12,500	4,363
ตุลาคม	6,008	11,116	4,000
พฤศจิกายน	6,147	10,884	4,000
ธันวาคม	6,226	10,187	4,000

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

จากตารางที่ 6-8 จะเห็นว่า ราคาขายส่งของพืชแต่ละชนิดจะต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา เช่น ข้าวราคาอาจจะสูงในช่วงที่สัญญาการส่งมอบครบกำหนด ถั่วเขียวจะราคาสูงขึ้นตอนกลาง ๆ ปี ข้างฟางราคาสูงขึ้นตอนครึ่งปีหลัง เป็นต้น

6.4 ราคาส่งออกของพืชบางชนิด

มีพืชมากมายหลายชนิดที่ส่งออกไปยังประเทศต่าง ๆ ในที่นี้จะศึกษาราคาส่งออกของบางพืช ได้แก่ ข้าว ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ฯลฯ โดยใช้ข้อมูลจากรายงานภาวะสินค้าเกษตรกรรมในรอบปี 2536 ของธนาคารแห่งประเทศไทย¹ และจากหนังสือข่าวเศรษฐกิจการเกษตร ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์²

ข้าวสาร

ราคาส่งออกของข้าวสารชนิด 5% ในแต่ละไตรมาสจะแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เช่นในปี 2536 ไตรมาสที่หนึ่ง ราคาส่งออกเมตริกตันละ 6,902 บาท ต่อมา ไตรมาสที่สอง ราคาส่งออกลดลงเหลือเมตริกตันละ 5,955 บาท และยิ่งลดลงมากขึ้นในไตรมาสที่สามคือเหลือเมตริกตันละ 5,790 บาท แต่กลับมาสูงขึ้นมากที่สุดในไตรมาสสี่ คือเมตริกตันละ 8,423 บาท โดยเฉลี่ยทั้งปีแล้วราคาส่งออกข้าวสารชนิด 5% เมตริกตันละ 6,767 บาท

ถ้าเปรียบเทียบการเคลื่อนไหวของราคาขายส่งกับราคาส่งออกของข้าวสารชนิด 100% ในปี 2536 เป็นรายเดือนปรากฏว่า ราคาไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าการซื้อข้าวสารเพื่อส่งมอบตามคำสั่งซื้อจากต่างประเทศนั้นเป็นช่วงเวลาต่าง ๆ กัน เช่น ราคาขายส่งลดลงในเดือนกุมภาพันธ์แต่ราคาส่งออกกลับสูงขึ้น หรือในเดือนมิถุนายนราคาขายส่งสูงขึ้น แต่ราคาส่งออกกลับลดลง เป็นต้น

มันสำปะหลัง

ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังที่จะศึกษาเกี่ยวกับราคาในที่นี้ คือ มันอัดเม็ด ซึ่งเป็นราคาซื้อขายบนเรือในตลาดรอตเตอร์ดัมช่วงเวลา 5 ปี ตั้งแต่ปี 2532-2536 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6-9
ราคามันอัดเม็ดในตลาดรอตเตอร์ดัม

ปี	คอยซ์มาร์ก/เมตริกตัน
2532	288.19
2533	290.36
2534	3 12.03
2535	290.00
2536	226.34

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

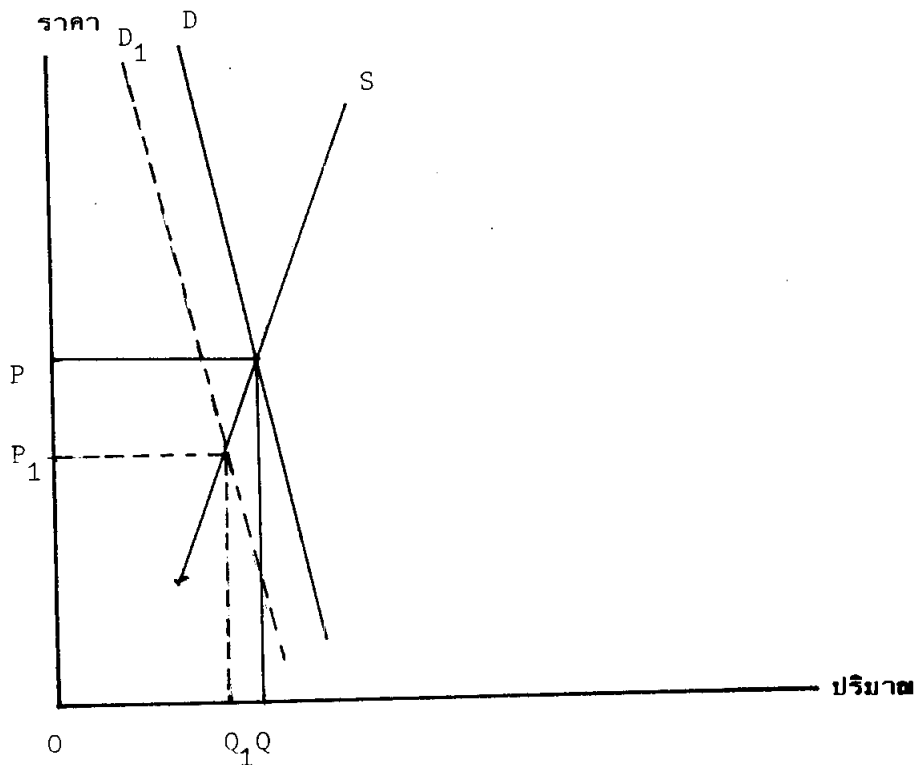
จากตารางที่ 6-9 จะเห็นการเคลื่อนไหวของราคามันอัดเม็ดขึ้นสูงสุดเมื่อปี 2534 ในราคาเมตริกตันละ 312.03 คอยซ์มาร์ก และ ราคาตกต่ำลงมากในปี 2536 เหลือเพียงเมตริกตันละ 226.34 คอยซ์มาร์ก

6.5 ปัญหาของราคาผลิตผลเกษตร

ผลผลิตเกษตรที่จัดว่าเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของไทย ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด อ้อย ยางพารา มันสำปะหลัง ฯลฯ ซึ่งแต่ละพืชมีปัญหาด้านราคาเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าว มักจะถูกใช้เป็นเงื่อนไขในการหาเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมือง หรือเมื่อเข้ามาเป็นรัฐบาลบริหารประเทศ ก็จะต้องริบวางนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาด้านราคาผลิตผลเกษตรปัญหาของราคาผลิตผลเกษตร ก็คือราคาตกต่ำ และราคาไม่แน่นอนมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของราคาอยู่เสมอ สาเหตุที่ราคาผลิตผลเกษตรตกต่ำและไม่แน่นอนนี้ก็เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ของสินค้าเกษตรแต่ละชนิดนั่นเอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

สาเหตุทางด้านอุปสงค์ (Demand)

เนื่องจากอุปสงค์ของสินค้าเกษตรไม่ค่อยจะเปลี่ยนแปลงนัก นั่นคือความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา (Price elasticity of demand) ของสินค้าเกษตรโดยทั่วไปเป็นแบบยืดหยุ่นน้อย (inelastic) ดังนั้น เมื่อมีอุปสงค์เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลงเพียงเล็กน้อย ก็จะทำให้ราคาต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก และไม่ได้สัดส่วนกัน

จากรูปจะเห็นว่า เมื่อ D เปลี่ยนเป็น D_1 จะทำให้การเปลี่ยนแปลงของราคาเกิดขึ้นมาก โดยเปรียบเทียบความกว้างของ PP_1 กับ QQ_1 จะเห็นว่าความกว้างของ P มีมากกว่า Q นั่นคือ Quantity เปลี่ยนเล็กน้อย แต่ Price เปลี่ยนแปลงมาก

สาเหตุทางด้านอุปทาน (Supply) มีหลายประการ คือ

1. อุปทานของสินค้าเกษตรเป็นแบบยืดหยุ่นน้อย (inelastic) ผลผลิตเกษตรไม่สามารถปรับปริมาณการผลิตให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของการเสนอซื้อได้ เช่น เมื่อมีอุปสงค์มาก ผู้ผลิตจะเพิ่มอุปทาน เพื่อสนองตอบทันทีไม่ได้ หรือเมื่ออุปสงค์ลดลง ผู้ผลิตก็ไม่สามารถลดอุปทานได้ และอีกประการหนึ่งก็คือ สินค้าเกษตรมีลักษณะจำกัดทางด้านชีววิทยาของการผลิตที่ว่า “การผลิตต้องใช้ระยะเวลา” นั้นเอง
2. ผลผลิตเกษตรไม่สามารถควบคุมอุปทานได้แน่นอน เพราะปริมาณผลผลิตจะมากหรือน้อยในแต่ละปีขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ
3. ผลผลิตเกษตรมีช่วงการเก็บรักษาไว้ได้สั้นมาก เพราะเน่าเสียง่ายจะมีก็เพียงบางพืชเท่านั้นที่อาจเก็บรักษาไว้ได้ระยะหนึ่ง เช่น ข้าว ผลไม้บางชนิดเมื่อกลั้วเน่าเสียก็จะรีบขายราคาจึงลดลง
4. ผลผลิตเกษตรส่วนใหญ่จะอุปทานเข้าตลาดพร้อม ๆ กัน หลังฤดูเก็บเกี่ยว จึงทำให้อุปทานมากกว่าอุปสงค์ เป็นผลให้ราคาเปลี่ยนแปลงลดลง
5. การเกษตรกรรมแม้จะมีผู้ผลิตมากมายก็จริง แต่มีขนาดธุรกิจไม่มาก จึงไม่มีอิทธิพลต่อราคาและตลาด
6. เกษตรกรส่วนมากยากจนไม่มีเงินทุนของตนเอง ต้องกู้ยืมจากนายทุน เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว เกษตรกรอาจต้องรีบขายทันทีแม้ว่าราคาจะต่ำ เพราะต้องนำเงินไปใช้หนี้ หรือบางครั้งอาจถูกบังคับซื้อราคาถูกจากนายทุนก็ได้

ผลกระทบจากราคาสินค้าเกษตรตกต่ำและไม่แน่นอน

ความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าเกษตรในทางลดลง หรือ ความไม่แน่นอนของราคาผลิตผลเกษตรนี้ จะมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อรายได้ทั้งของเกษตรกรและของประเทศ ทั้งนี้เพราะ “รายได้เกิดจากราคาต่อหน่วยของผลผลิตคูณด้วย ปริมาณผลผลิตทั้งหมด” ($Y = P \times Q$) เมื่อราคาไม่แน่นอนและเปลี่ยนแปลงก็จะทำให้รายได้ของเกษตรกรและของรัฐไม่แน่นอนและเปลี่ยนแปลงด้วย นอกจากนี้ ยังกระทบต่อการจัดสรรทรัพยากรการผลิตทางการเกษตรอีกด้วย จึงกล่าวได้ว่าผลกระทบจากราคาสินค้าเกษตรตกต่ำและไม่แน่นอน ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ทำให้รายได้ของเกษตรกรต่ำและไม่แน่นอนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
2. ทำให้การจัดสรรทรัพยากรการผลิตในทางการเกษตรขาดประสิทธิภาพ

จากปัญหาข้อแรก ด้านรายได้ จะเห็นว่ารายได้ของเกษตรกรค่อนข้างต่ำ โดยศึกษาได้จากภาพรวม

จากโครงสร้างของการผลิตที่ธนาคารโลก (World Bank) ได้รายงานไว้ในหนังสือ World Development Report 1995. เรื่อง Workers in an Integrating World. (หน้า 167) จะเห็นว่า ในปี 2536 ประเทศไทยมีผลิตภัณฑ์มวลรวม (GDP) คิดเป็นเงินเหรียญสหรัฐ (ดอลลาร์) ได้ 124,862 ล้านดอลลาร์ และยังแยกเป็นเปอร์เซ็นต์ให้เห็นชัดว่า GDP จากภาคเกษตรมีเพียง 10 เปอร์เซ็นต์ของ GDP ทั้งหมด GDP จากภาคอุตสาหกรรม หัตถกรรมและบริการ มี 39, 28 และ 51 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ

ตารางที่ 6-10
เปรียบเทียบโครงสร้างของผลิตภัณฑ์มวลรวมของไทย
ปี 2513 และ 2536

ปี	ผลิตภัณฑ์มวลรวม (GDP)(ล้านดอลลาร์)	แยกตามสาขาการผลิต (9b)			
		การเกษตร	อุตสาหกรรม	หัตถกรรม	บริการ
2513	7,087	26	25	16	49
2536	124,862	10	39	28	51

ที่มา : ธนาคารโลก

ตารางที่ 6-11
เปรียบเทียบรายได้ของครัวเรือน เกษตรกรปี 2531/32 และปี 2534/35
หน่วย:บาท/ครัวเรือน

	2531/32	2534/35
รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตร	18,839.62	11,230.76
รายได้เงินสดนอกการเกษตร	20,944.10	22,930.69

ที่มา : -ศูนย์สถิติการเกษตร

จากตารางที่ 6-10 จะเห็นว่า เมื่อปี 2513 นั้น ภาคเกษตรเป็นสาขาการผลิต สูงกว่าสาขาการผลิตอื่น ยกเว้นสาขาบริการ ต่อมาในปี 2536 ภาคการเกษตร มีผลผลิตที่ลดลง มากอย่างเห็นได้ชัด ขณะเดียวกันสาขาการผลิตอื่น ๆ เพิ่มขึ้น เมื่อผลผลิตรวมทางการเกษตรลดลง แต่ประชากรเกษตรเพิ่มขึ้น ย่อมทำให้รายได้เฉลี่ยต่อคนลดลง

จากตารางที่ 6-11 ศึกษาถึงรายได้ต่อครัวเรือนเกษตรกร เปรียบเทียบช่วงปี 2531/32 และปี 2534/35 จะสอดคล้องกับตัวเลขในตารางที่ 6-10 โดยจะเห็นว่ารายได้ เงินสดสุทธิทางการเกษตรต่อครัวเรือนเกษตรกรลดลงมาก เมื่อเฉลี่ยต่อคนในครัวเรือนย่อมลดลง เช่นเดียวกัน แต่ที่เกษตรกรดำรงชีพอยู่ได้เพราะเกษตรกรได้รับรายได้เงินสดนอกการเกษตรสูง ขึ้นนั่นเอง แม้ว่าการเพิ่มและลดระหว่างรายได้ทั้งสองส่วนนี้จะไม่ได้สัดส่วนกันก็ตาม

แนวทางที่จะแก้ปัญหา ก็คือ การทำให้สินค้าเกษตรมีเสถียรภาพของราคาและ หามาตรการรักษาระดับราคามาใช้ป้องกันมิให้ราคาเปลี่ยนแปลงลดลงมากนัก และพยายามทำให้ มีราคาสูงขึ้นเพื่อรายได้ของเกษตรกรจะได้มีเสถียรภาพและสูงขึ้นไปด้วย

การที่เกษตรกรขายผลผลิตเกษตรได้ในราคาที่ไม่เป็นธรรม คือ ไม่คุ้มกับทุนที่ลงไป เพราะถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง และการถูกกระทบจากราคาในตลาดโลกต่ำด้วย เป็น สาเหตุที่ทำให้รายได้และราคาไม่มีเสถียรภาพอย่างมาก ปัญหานี้เกิดขึ้นมาช้านานแล้ว รัฐบาลทุก ยุคทุกสมัยได้พยายามที่จะแก้ปัญหาให้ลดลงหรือหมดไป ด้วยการนำเอามาตรการพยุงราคา ประกันราคา และการรับซื้อแทรกแซงตลาดมาใช้

จากปัญหาข้อสอง ด้านทรัพยากรการผลิต เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของ ราคาผลิตผลเกษตรแต่ละชนิดในแต่ละปีได้สร้างปัญหาให้แก่เกษตรกรมาก เช่น ถ้าปีนี้ ราคาอ้อย สูงขึ้น เกษตรกรจะพากันปลูกอ้อยมากขึ้น และถ้าปีรุ่งขึ้นน้ำตาลไทยส่งออกสู่ตลาดโลกได้น้อย จึงทำให้ราคาอ้อยตกต่ำมาก พอปีต่อไปเกษตรกรจะลดพื้นที่ปลูกอ้อยลง ถ้าเกิดน้ำตาลตลาดโลก ขาดแคลน ไทยส่งน้ำตาลออกได้มากขึ้น ผลก็คือ ราคาอ้อยสูงขึ้นมาก ถ้าเป็นสภาพนี้แล้ว จะ เห็นว่าเกษตรกรคงสับสนในการตัดสินใจในการเพาะปลูกมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงทาง ด้านราคา ทำให้เกษตรกรยากยิ่งในการจัดสรรทรัพยากรการผลิตทางการเกษตร ซึ่งได้แก่ที่ดิน แรงงาน ทุน ที่มีอยู่จำกัด การวางแผนงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการผลิตและการใช้ทรัพยากรจึงไม่มี ประสิทธิภาพ

ส่วนมากแล้ว เกษตรกรไทยมักจะทำการผลิตด้วยการเสี่ยง โดยตั้งอยู่บนความหวังว่า ผลผลิตเกษตรของเขาจะต้องขายได้ราคาดีและมีกำไรอันส่งผลถึงรายได้ที่สูงขึ้น

มีบ้างเหมือนกันที่เกษตรกรแก้ปัญหาเรื่องความไม่แน่นอนของราคาสินค้าเกษตรด้วยการทำฟาร์มแบบผสมผสาน (Diversified หรือ Mixed Farming) โดยทำการปลูกพืชหลายชนิดผสมกัน และรวมถึงการเลี้ยงสัตว์ด้วย เพื่อว่าถ้าพืชราคาตกต่ำก็ยังมีสัตว์ที่ราคาดีช่วยพยุงไว้ หรือถ้าพืชหนึ่งราคาตกต่ำก็ยังมีพืชอื่นอีกที่ราคาดี เป็นต้น

ขณะที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ก็ได้พยายามนำเอาวิธีการนี้มาใช้กับเกษตรกรในบางพื้นที่ โดยวางแผนให้เกษตรกรปลูกพืชหลาย ๆ ชนิด ที่เรียกว่า การเพาะปลูกที่ไม่พึ่งผลผลิตเพียงอย่างเดียว

6.6 มาตรการรักษาระดับราคาผลิตผลเกษตร

ราคาผลิตผลเกษตรมีผลต่อรายได้ของเกษตรกรและของประเทศโดยตรง นั่นคือราคาที่ระดับไร่นาและราคาในตลาดต่างประเทศตามลำดับ ระดับราคาที่รัฐบาลต้องรับผิดชอบดูแล ได้แก่ ราคาระดับไร่นา เพราะมีผลต่อรายได้ของเกษตรกรโดยตรง ระดับรายได้ที่สูงจะมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติมาก ดังนั้นความรับผิดชอบที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของรัฐบาล คือ การทำรายได้ของคนส่วนใหญ่ของประเทศให้สูงขึ้นอย่างมีเสถียรภาพนั่นคือ การทำให้เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้นอย่างมั่นคง

การรักษาระดับราคาผลิตผลเกษตรมีอยู่ด้วยกันหลายมาตรการ ได้แก่

1. การพยุงราคา
2. การประกันราคา
3. การแทรกแซงตลาด
4. โครงการคลังสินค้า
5. การจ่ายเงินช่วยเหลือ
6. ตลาดประมูล

การพยุงราคา (Price Support)

มาตรการนี้เป็นการกำหนดราคาขั้นต่ำ โดยการที่รัฐบาลเข้าไปเกี่ยวข้องกับในตลาดการค้าสินค้าเกษตร ด้วยการสร้างอุปสงค์เทียมขึ้น เพื่อกระตุ้นให้ราคาสินค้าเกษตรสูงขึ้น และป้องกันการกวาดราคาซื้อของพ่อค้าคนกลาง

การพยุงราคาเป็นการดำเนินนโยบายของรัฐที่จะกำหนดราคาซื้อสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งในช่วงเวลาที่สินค้านั้นราคาตกต่ำ ซึ่งส่วนมากจะเป็นสินค้าเกษตรกรรม เมื่อรัฐกำหนดราคาพุงแล้วก็จะรับซื้อสินค้านั้นไว้ การกำหนดราคาพุงนี้จะต้องสูงกว่าราคาตลาดขณะนั้น คือ ราคาที่เกษตรกรจะขายให้กับพ่อค้าคนกลางทั่วไป เมื่อเกษตรกรเปรียบเทียบแล้วเห็นว่าขายผลผลิตเกษตรให้กับรัฐบาลได้ราคาดีกว่า ก็จะไม่ทำการขายให้กับพ่อค้าเอกชน พ่อค้าจะอยู่ไม่ได้จำเป็นต้องปรับราคาซื้อให้สูงกว่าหรือเท่ากับราคาที่รัฐบาลกำหนด จึงเท่ากับเป็นการยกระดับราคาตลาดให้สูงขึ้น หลังจากที่มีการปรับราคาตลาดรัฐบาลจะหยุดการรับซื้อปล่อยให้กลไกตลาดทำงานต่อไป

ช่วงการรับซื้อข้าวพุงราคา

ข้าวนาปี

เริ่มปลูกเดือนมิถุนายนและเก็บเกี่ยวเดือนพฤศจิกายน โดยใช้เวลาปลูก 6 เดือน เมื่อปลูกแล้วจึงประกาศราคา เพราะถ้าประกาศราคาพุงตอนปลายฤดูหรือช่วงเก็บเกี่ยวแล้ว จะไม่เป็นผลดีแก่เกษตรกร ข้าวนาปีจะเริ่มเก็บเกี่ยวได้ประมาณเดือนพฤศจิกายน ช่วงการรับซื้อข้าวพุงราคาจึงเป็นเดือน พฤศจิกายน-เมษายน และช่วงเดือนธันวาคม-มกราคม เป็นช่วงที่ข้าวเปลือกออกสู่ตลาดมากที่สุด

ข้าวนาปรัง

เริ่มปลูกเดือนกุมภาพันธ์และเก็บเกี่ยวเดือนพฤษภาคม ใช้เวลาปลูก 4 เดือน ช่วงการรับซื้อพุงราคา คือ เดือน พฤษภาคม-กรกฎาคม

ราคาของข้าวนาปีกับข้าวนาปรังจะแตกต่างกัน คือ ข้าวนาปีราคาจะสูงกว่าข้าวนาปรัง ทั้งนี้เพราะว่า ข้าวนาปีมีคุณภาพดีกว่า

ขอบทรวงของการพุงราคา

จากรายงานการวิจัยของ ดร.สาธิต อุทัยศรี พบว่าการดำเนินนโยบายพุงราคาของรัฐยังมีข้อบกพร่องอีกหลายประการคือ

1. เกษตรกรไม่ได้รับผลประโยชน์อย่างทั่วถึง เนื่องจากเกษตรกรไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรหรือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรทุกคน แต่การรับซื้อผลผลิตเกษตรกรในราคาพุงของรัฐบาล จะรับซื้อเฉพาะเกษตรกรที่เป็นสมาชิกเท่านั้น สำหรับเกษตรกรทั่วไปจะขายผลผลิตให้รัฐบาลก็ได้ แต่ต้องมีเงื่อนไขที่ย่างยากมากขึ้น
2. ในช่วงของการพุงราคาเกษตรกรจะมีราคาผลผลิตที่แน่นอน แต่เป็นช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น เพราะรัฐบาลไม่มีเงินทุนเพียงพอสำหรับการรักษาระดับราคาไว้ได้ตลอดไป
3. รัฐบาลยังไม่มีแผนการพุงราคาระยะยาว ส่วนใหญ่งานที่ทำในแต่ละปีมักจะเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น
4. ระเบียบและวิธีการต่าง ๆ ค่อนข้างยุ่งยาก เช่น มีแบบฟอร์มต้องเขียนมาก เมื่อเวลาจะขาย หรือการจ่ายเงินค่าซื้อข้าวให้เกษตรกรด้วยเช็ค เหล่านี้ทำให้เกษตรกรไม่นิยมทำกิจกรรมกับหน่วยงานของรัฐ

การพุงราคาผลผลิตเกษตรกรได้ผลก็ต่อเมื่อได้หาทางแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่กล่าวมาให้ได้ ปัญหาที่ควรแก้ไข ก็คือ

1. รัฐบาลจะต้องมีเงินทุนที่จะใช้หมุนเวียนอย่างเพียงพอ จนถึงระดับที่จะก่อให้เกิดผลถึงราคาสินค้าส่วนรวมในท้องตลาดด้วย เช่น การพุงราคาข้าวก็ต้องสามารถทำให้ตลาดข้าวส่วนรวมโดยทั่วไปมีราคาสูงขึ้น มิใช่เพียงกระตุ้นราคาเฉพาะบางท้องถิ่นเท่านั้น ถ้าราคาส่วนรวมสูงขึ้นก็จะเป็นการบังคับมิให้พ่อค้าคนกลางกดราคาซื้อจากเกษตรกรได้
2. ในกรณีที่ราคาพุงยังสูงกว่าราคาตลาดที่เป็นอยู่จริง รัฐบาลจะต้องมีสถานที่เก็บสำรองผลผลิตที่มีปริมาณล้นตลาดในช่วงนั้นไว้ระยะหนึ่งก่อน จนกว่าราคาตลาดจะดีขึ้น